

Maksumets, ehk muinasjutt Eesti lihtsast maksusüsteemist

(ilmunud: Eesti Ekspress 05.10.2016)

Muinasjutt Eesti lihtsast maksusüsteemist silitab kõrva. Kui te sest tüdima juhtute, siis õhtuseks uinumiseks soovitan ma eelkõige käibemaksuseadust. Kolmanda paragrahvi järel olete eksinud nagu Lumivalgeke ürgmetsas. Nagu pärismetsa, nii ei tunne ka maksumetsa otsast lõpuni enam ammu keegi. Pärismetsas tuleb kasuks ilmakaarte ja kasvukoha tüüpide tundmine. Maksumetsas aitavad teadmised terminoloogiast ja kiirklahv CtrlF. Nagu pärismetsas, võib ka maksumetsas kohata mõndagi kummalist ja müstilist. Näiteks tööandjana oma töötajatele tehtud väljamakseid deklareerides saan valida tervelt 35 maksurežiimi vahel. Kuidas meil õnnestus paarist-kolmest maksust nii palju erinevaid kombinatsioone tekitada? Või see, et vabakutselisena erinevatest kultuuriasutustest väiksemaid summasid teenides peaksite ühelt tööandjalt teisele palgatõendeid viima. Seda nõuab sotsiaalmaksuseaduse paragrahv kaks lõige kaks septim. On see meie e-riigis ikka vajalik? Lugu läheb veelgi täbaramaks, kui kuulute vabakutselisena nende nõrgimate kilda, kelle tulud jäävad alla 390€ kuus. Siis nõuab riik teie teenistusel sotsiaalmaksu täismahus sisse, ent ravikindlustuse jätab andmata. Alatu käitumine, kas pole?

Riigi Teataja andmetel on käibemaksuseadust alates vastuvõtmisest 2003. aastal muudetud 44 korda, sotsiaalmaksuseadust (2000) 63 ja tulumaksuseadust (1999) 103 korda. Seaduste maht on seeläbi enam-vähem kahekordistunud. Olen riigiametis töötanud. Sestap tean, et seadusi kirjutavad meil enamasti intelligentsed ja aatelised inimesed (kes ei usu, soovitan omal nahal järgi proovida). Igal paragrahvil ja parandusel on kuskil olnud oma põhjus. Ent süsteemi kõrgemal tasandil annab see protsess tõrke. Siin on tulemuseks õiguslik devalveerumine. Probleemi olemuse on täpseimalt sõnastanud 18. sajandi Šveitsi matemaatik Daniel Bernoulli: lisanduva ühiku väärtus on pöördvõrdeline olemasolevate ühikute arvuga. Teisisõnu, kui riik trükib juurde raha, muutub teie kontol olev raha odavamaks. Kui riik trükib juurde seadusi, muutuvad senised seadused jõuetumaks. Kokkuvõttes viib see õigusriigi murenemiseni ja see on eksistentsiaalne julgeolekuht, mida ei tasu alahinnata.

Nii on mõistlik aeg-ajalt puhtalt lehelt alustada. Maksuteooria alusprintsipiid, mida seejuures silmas pidada, on aegumatud ja lihtsad. Esiteks, maksustada tuleb ajastule omaseid peamisi rikkuseallikaid ja maksubaas peab olema lai. Suur põld annab suurema saagi. Teiseks, maksumäär tuleks hoida mõistlikult madal, et põldu mitte ära kurnata. Kolmandaks peaks maksu objekt olema lihtne ja selgelt mõõdetav, et saak koristamise käigus ei haihtuks. Neljandaks tuleks maksumaksjaid kohelda võrdselt. Diskrimineerimine, ehk maksuerandid ja -soodustused on kurjast. Ja viiendaks peaksid maksud olema universaalsed. Teisisõnu: sihtotstarbelisi makse tuleks vältida. Loomulikult on maksudel ka sotsiaalseid, keskkonna-alaseid jm eesmärke. Ent ka nende järgimisel ei saa majandusseadusi eirata. Näiteks alkoholiaktsiisiga üle pingutades võime silmitsi seista piirikaubanduse või koguni metanooli-surmadega.

Eesti tänane maksusüsteem ei kannata nende „ehitusnormidega“ kõrvutades eriti kriitikat. Mitte ükski meie sihtotstarbelistest maksudest ei täida seatud eesmärki. Sotsiaalmaksust ei piisa pensioniks ja tervishoiuks, töötuskindlustusest on saanud eelarve tasakaalu vahend, kütuseaktsiisi ja teedehituse vahel puudub sisuline seos. Reljeefseim näide on sotsiaalmaks. Esiteks on siin vajadused (pensionid ja tervishoid) ning maksubaas (töötamine) teineteisest ammu lahku kasvanud. Rahvastik ju vananeb. Teiseks on see ilmikas näide ebavõrdsest kohtlemisest. Töötamise maksustamine ülejäänud tuluallikatest poole kallimalt on ühtaegu nii ebaõiglane kui ebaloogiline (nii suunab riik inimesi vaid asjatuid OÜ-sid asutama). Kolmandaks on selle maksu baas hääbuv. Infoühiskond sunnib meid tahes tahtmata tagasi ettevõtjateks. Umbes nii, nagu põlluharijad ja käsitöölised enne tööstusrevolutsiooni. 21. sajandi uutes majandusmudelites (Uber, Airbnb jne) pole tööandjatele ja töötajatele lihtsalt kohta. Ja eks 20. sajandi töösuhted oma suurte tööandjate, ametiühingute ja elukestvate töökohtadega ongi ajaloos

olnud pigem erand kui reegel. Sestap ei lahenda ka sotsiaalmaksule lae seadmine või 1% võrra langetamine mitte ühtki Eesti ees seisvat probleemi. Sellest maksust tuleb loobuda. Sealt rahastatavad pensionid ja tervishoid tuleb viia tagasi normaalsele riigieelarvelisele finantseerimisele. Kiire ja neutraalse lahendusena tuleks sotsiaalmaks asendada tulumaksuga nii, et keegi ei kaotaks ega võidaks. Sisuliselt oleme tulemuseks olevat ca 40% tulumaksu ju kogu aeg maksuma pidanud. Maksubaasi saaks sel viisil laiemaks ja seega võiks maksumäära ka mõnevõrra langetada või maksuvaba miinimumi tõsta.

Teise näite mõtte-stampidest pakub ettevõtte tulumaks. Börsiettevõtete aruandeid sirvides leian sealt paarkümmend lehekülge näitajatega, mida soovi korral maksustada. Miks just kasum? Jah, sada aastat tagasi oli kasum mõistlik maksuobjekt. Toona mahtusid raamatupidamisstandardid saja lehekülje peale. Aga nüüd, tuletisinstrumentide ajastul? Olukorra absurdsust iseloomustab ehk kõige paremini see, et raamatupidamises mõõdetakse mineviku kasumit tuleviku rahavoogude abil. Kas me ikka tahame säärase nõidumise tulemust maksustada? Argument, et „teised teevad ka nii“ on väga nõrk ja viitab grupimõtlemisele. Selle abil õigustavad koolipoisid oma ulakusi.

Nii ei peitugi Eesti ettevõtete tulumaksu eripära selles, et me justkui maksustame kasumit hiljem, dividendi väljamaksmisel. Eripäraks (ja tugevuseks) on see, et maksubaasi leiame kasumiaruande asemel hoopis rahavoogude aruandest. Teisisõnu, Eesti maksustab kasumi asemel teatud liiki rahalist väljamakset. Erinevalt kasumist on raha aga selge ja mõõdetav suurus. Lisaks on meil tulumaksu asemel hoopis kulumaks. Ettevõtte seisukohalt on dividend ju puhas väljaminek. Süsteemil on ka nõrkused. Esiteks on dividend maksubaasina kitsavõitu. Teiseks kohtleme erinevaid kapitalivorme ebavõrdsest. Ükski terve mõistusega finantsjuht ei tee ju Eesti tütarettevõttesse investeringut omakapitali kaudu (st aktsiaid soetades), kui laenukapitali investering on maksuvaba. Lahendused? Sealsamas rahavoogude aruandes on kirjas ka ettevõtte poolt makstud laenuintressid. Nii nagu dividend on omakapitali hind, on intress laenukapitali hind. Minu silmad ei näe küll ühtki põhjust, miks maksustada üht, aga mitte teist. Krediidikulude kaasamisel laieneks meie kulumaksu baas kordades. Seega tuleks maksumäära langetada. Kui maksustada mõlemad ühtse madala (5-10%) määraga, tähendaks see ettevõtete jaoks sisuliselt krediidikulukuse samaväärset tõusu, milles poleks midagi dramaatilist. Sisendmaksu maha arvamise jms keerukustest saaks nii madala määra puhul loobuda, „Rootsi pangad“ saaks mõistlikult maksustatud ja majandus kokkuvõttes terveneks.

Lõpetuseks, need olid vaid paar lihtsat näidet väljaspool tänase „maksumetsa“ mõtlemispiire asuvatest lahendustest. Need piirid on meie enese seatud. Ning jäägu sotsiaal- ja tulumaksuga lõpuks nii või naapidi. Need on „vanad“ maksud ja 21. sajandi uusi väljakutseid (võõrandumise-heitumus-terrorism) riik nende abil päris kindlasti lahendada ei suuda. Põhiline ressurss peab tulema mujalt. Tšiviliseeritud infoühiskond, kus riik ei maksusta andmeid ja oma kaitse all olevat intellektuaalomandit, on võimatu. See oleks umbes sama kui feodaalühiskond, mis jätnuks maksustamata vasallide maa või industriaalühiskond, mis jätnuks maksustamata tööstusettevõtete kasumi. See tee viib tagasi eelmisse faasi, tagasi barbaarsuse suunas.

Guido Viik